

Šuma ili potkornjaci, pitanje je sad

Branko Meštrić, Zagreb

Nije na planinarima da se guraju upravljati šumama ili parkovima, nije čak ni da previše prigovaraju onima koji tamo (ne) djeluju, ali svakako imaju pravo znati što se događa sa šumama kojima prolaze. A da se nešto događa, očito je, zapravo najočitije posjetiteljima sjevernog Velebita koji se od Careve kuće na Begovači upute prema zlosretnom Lubenovcu. Najprije će hodajući cestom primijetiti s desne strane skupine suhih stabala, a zatim s lijeve nekoliko povećih, svježih posječenih čistina. »Opet su šumari poharali šumu«, pomislit će. Zaista ima ljudi koji ozbiljno misle da su šumari blesavi i samo čeznu da unište ono od čega žive. Izbit će naposljetku na prekrasni zeleni Lubenovac, do tužnih ostataka spaljene planinarske kuće i pogledati preko njih na zelenilo goleme lubenovačke livade, koja je ove

razmjerno vlažne godine uistinu zelena. No, nešto će biti neobično na toj mnogima poznatoj slici: zelenoga smrekovog okvira oko livade više nema, samo strše suha stabla, a na obroncima Krajačeva kuka vidi se i bijelo kamenje.

Sve je to slika napada smrekova potkornjaka, kukca koji inače mirno živi na trulim i bolesnim stablima, ali kad mu se stvore uvjeti, za tili se čas namnoži i više ne bira je li drvo zdravo ili bolesno. Napada i buši sve smreke redom, i to u krugovima – stoga se vide cijele skupine suhih stabala. Kad se skupina osuši, ekipa potkornjaka ide dalje i po nekoliko kilometara, pritom se usput i geometrijski šireći, pa ponovno napada.

Da, to znači da će smreke u njihovu dometu nestati ne poduzme li se što, a šumari pokušavaju upravo to uklanjajući zaražena stabla

Šumski potkornjak *Ips typographus* L.

U Nacionalnom parku ne gospodari se po pravilima šumarske struke i Zakona o šumama, već po Zakonu o zaštiti prirode i po vrlo ekstenzivnim principima zaštite – proglasi zaštićenim i ništa ne diraj – pa štao Bog da. Kao da šuma nije živ organizam, već neki artefakt koji se može staviti pod stakleno zvono...

prije no što se zaraza proširi. Otuda i one oveće čistine lijevo od ceste. To su bili čisti smrekovi odjeli s kojih su sve smreke sklonjene, i zrele i mlade.

No, što je s onim skupinama suhih stabala desno od ceste? Desno od ceste su površine Nacionalnog parka Sjeverni Velebit, a u nacionalnim parkovima ne gospodari se po pravilima šumarske struke i Zakona o šumama, već po Zakonu o zaštiti prirode i po vrlo ekstenzivnim principima zaštite – proglasi zaštićenim i ništa ne diraj – pa štao Bog da. Kao da šuma nije živ organizam, već neki artefakt koji se može staviti pod stakleno zvono...

Dakle, kako stvari sada stoje, uprava Nacionalnog parka neće djelovati protiv svojih napasnika pa oni imaju prigodu nesmetano razvijati svoju djelatnost i nesmetano se širiti Parkom, tako da će, ne dogodi li se nešto po-

sebno, svi njezini prostori ostati bez smreke. Svi su izgledi da se ni po prestanku »epidemije« smreka neće vratiti na ove prostore jer se jednostavno ne može obnoviti na podlogama s plitkim tlima, za vegetacijskog razdoblja vrlo sušnim, čak ni pošumljavanjem, a pogotovo ne sama od sebe. Na njeno će mjesto doći vitalnija i otpornija bukva i bit će zeleno – ali to je neka druga slika.

Sreća je da priroda zna zalizati svoje rane. Zapravo, vjerojatno je da će ipak i naši potomci vidjeti onu prvotnu sliku Lubenovca u smrekovu okviru. Kad se stvore uvjeti, vratit će se i smreka – za kojih 300 – 400 godina.

Smrekov potkornjak – *Ips typographus* L. – pošast je današnjice smrekovih šuma. Osobito je čest u zemljama srednje Europe i Skandinavije, koje su bogate smrekovim šumama, često i u monokulturama. U tim se zemljama već

Osušeno stablo smreke u Hajdučkim kukovima

desetljećima bore i nastoje suzbiti toga štetnika. Nakon krajnje suhe 2003. godine bilo je za očekivati da će se njegova populacija ekstremno povećati i u Hrvatskoj.

Ips je tipično sekundarni štetnik, tj. napada oslabljena stabla, a tih nakon suše ne nedostaje. No, kad brojnost populacije premaši i prag otpornosti vitalnih smreka, ips se u nekim predjelima učas preobrazu u primarnog štetnika i napada sve redom. Najugroženije su trenutno šume u senjskoj upravi šuma, i to gotovo cijela gospodarska jedinica Begovača i dobar dio jedinice Lubenovac, a posebne šume NP-a Sjeverni Velebit. Simptomatično je da su napadnute i šume na ličkoj Kapeli uz granicu s NP-om Plitvička jezera, pa Šumarije Plaški uz slunjski poligon. Čini se da su potkornjaci u zaštićenim područjima pronašli odličnu bazu gdje se mogu nesmetano razmnažati i napadati okolne gospodarske šume.

Uočivši problem, proljetos su se upravo na Lubenovcu i Štirovači, a pod vodstvom prof. dr.

Borisa Hrašovca, našega vrhunskog specijalista za potkornjake, okupili šumari praktičari i znanstvenici, ljudi iz Nacionalnog parka, Državnog zavoda za zaštitu prirode i Ministarstva kulture, kao i šumarske inspekcije. Svi su svjesni neodrživosti sadašnjega stanja, naročito uzaludnosti borbe šumara na svom području dok se preko ceste u zaštićenim područjima ništa ne čini u žarištima epidemije. Trenutno Zakon o šumama i Zakon o zaštiti prirode svojom neusklađenošću onemogućuju bilo kakvo zajedničko djelovanje šumara i zaštitara, a pitanje je hoće li nadležni Državni zavod za zaštitu prirode uspjeti provesti ikakve izvanredne mjere prije nego potkornjaci učine svoje i unište jedan od ključnih fenomena zbog kojih je nacionalni park i proglašen – prekrasne šume. S druge strane »crte razdvajanja« šumari obećavaju da će se i dalje boriti i suzbijati napasnika, uz neminovne velike štete od skupih radova na velikim površinama i sječe nezrelih stabala. Ako žarište epidemije na taj način uspiju zadržati na ovom prostoru, vjeruju da će spasiti Štirovaču, najznačajniju i najljepšu smrekovu šumu u Hrvatskoj.

Planinarima ostaje da i dalje hodaju šumama, negoduju zbog povećanog broja sječina, čistina na kojima je nekad rasla smreka, to jest da se naviknu na nove sive pejzaže u zaštićenim prostorima. Zazelenjet će ih opet za koje desetljeće bukva, vratit će se i smreka za koje stoljeće. Tako to valjda mora biti u prirodi jer sve su to ipak prirodni procesi. Ili ipak i naša civilizacija ima neki utjecaj čak i na najzaštićenijim prostorima – onečišćenjem zraka utječe na klimu.

Je li tamo zaista sve prirodno i treba li sve prepustiti da se razvija kako zna i može? Da je bilo dogovora i koordiniranog djelovanja šumara i zaštitara, epidemija se možda mogla izbjeći ili barem ograničiti. No, dok ljudi tek razmišljaju kako uskladiti zakone, potkornjaci ih ne čitaju, već nesmetano djeluju – samo po svojim nagonima trenutno se prilagođavaju stvarnom stanju. Blago si ga njima, ne moraju paziti ni na granice, ni pitati ministarstva za mišljenja. Kad bi samo znali čemu imaju zahvaliti za blaženi mir i pravi mali raj za razmnožavanje »desno od ceste«!?